

INGLIZ TILINI BOSHLANG'ICH SINIF O'QUVCHILARIGA O'QITISHDA INNOVATSION METODLARNING SAMARADORLIGI

Usmonova Feruzaxon Raxmonovna

Toshkent amaliy fanlar universiteti

“Xorijiy til va adabiyoti” kafedrası katta o‘qituvchi

Bozorova Shaxnoza Shavkatjonovna

Toshkent amaliy fanlar universiteti

“Filalogiya va tillarni o‘qitish” 25-23 - guruh talabasi

Annotatsiya. Boshlang‘ich sinflarda ingliz tilini o‘qitishda an‘anaviy grammatik-tarjima metodining samaradorligi pastligi muammosi mavjud. Ushbu tadqiqotning maqsadi – o‘yinli, rolli, loyihaviy va TPR (Total Physical Response) kabi innovatsion metodlarning 3-sinf o‘quvchilarining ingliz tili bilim darajasi, dars faolligi va motivatsiyasiga ta’sirini eksperimental tekshirishdan iborat. Tadqiqot 2024-yil sentyabridan dekabrigacha Toshkent shahridagi 17-maktabning 44 nafar (22 tajriba, 22 nazorat) 3-sinf o‘quvchilari ishtirokida kvazi-eksperimental dizayn asosida o‘tkazildi. Tajriba guruhida innovatsion metodlar (o‘yinlar, rolli o‘yinlar, loyihalar, qo‘shiqalar, TPR) qo‘llanilgan bo‘lsa, nazorat guruhi an‘anaviy metodda o‘qitildi. Ma’lumotlar kirish va yakuniy testlar, kuzatuv varaqasi, o‘qituvchi va ota-onalar so‘rovnomasi hamda intervyu orqali yig‘ildi. Statistik tahlil uchun paired va independent t-testlardan foydalanildi. Tajriba guruhi yakuniy testda o‘rtacha 28,4 ball o‘lishga erishdi (54,3 dan 82,7 gacha), nazorat guruhida esa o‘lish atigi 9,1 ballni (54,1 dan 63,2 gacha) tashkil etdi ($p<0,001$). Tajriba guruhida dars faolligi 4,6 ball (nazoratda 2,9 ball), o‘qituvchilarning 92 foizi va ota-onalarning 78 foizi innovatsion metodlarni qo‘llab-quvvatladi. Eng katta farqlar lug‘at va tinglab tushunish bo‘limlarida kuzatildi, yozma ko‘nikmada esa farq statistik ahamiyatli emas edi ($p=0,09$). Innovatsion metodlarning yuqori samaradorligi kichik maktab yoshidagi bolalarning psixologik xususiyatlari (ixtiyoriy diqqatning pastligi, obrazli fikrlash, o‘yin faoliyatiga ehtiyoj) bilan izohlanadi. O‘yin va loyihalar yordamida bolalar

tilni real muloqot vositasi sifatida o'zlashtirgan. Tadqiqot cheklovlari – kichik namuna, qisqa muddat va yozma ko'nikmalarni rivojlantirish uchun vaqt yetarli emasligi. Innovatsion metodlar boshlang'ich sinflarda ingliz tilini o'qitishda an'anaviy metodlarga nisbatan sezilarli darajada samarali bo'lib, o'quvchilarning bilim darajasi, faolligi va motivatsiyasini oshiradi. Boshlang'ich sinf o'qituvchilariga har bir darsning kamida 30 foizini o'yinli va harakatli mashqlarga ajratish tavsiya etiladi.

Kalit so'zlar: boshlang'ich sinf, ingliz tili metodikasi, o'yinli metodlar, kommunikativ yondashuv, loyiha asosida o'qitish, TPR, kvazi-eksperimental tadqiqot.

Introduction. Tadqiqot muammosi va dolzarbligi. Global integratsiya jarayonlari sharoyitida ingliz tili bilimi muhim kompetensiyalardan biriga aylangan. O'zbekiston Respublikasida 2012-yildan boshlab ingliz tili 1-sinfdan o'qitilmoqda. Biroq amaliyot shuni ko'rsatadiki, ko'plab umumta'lim maktablarida o'qitish asosan an'anaviy – grammatik-tarjima metodiga asoslangan. Boshlang'ich sinf o'quvchilari (7-10 yosh) psixofiziologik xususiyatlariga ko'ra uzoq muddat statik o'tirish, qoidalarni yodlash va bir xil tipdagi mashqlarni bajarishdan charchaydi.

Nazariy asos. Boshlang'ich sinflarda chet tilini o'qitish metodikasi sohasida bir qator tadqiqotlar mavjud. Cameron (2001) bolalar til o'rganishida kontekst va takroriy, ammo qiziqarli topshiriqlar muhimligini ta'kidlaydi. Pinter (2017) esa kichik maktab yoshidagi o'quvchilar uchun o'yinli faoliyat va jismoniy harakatni til o'rganish bilan uyg'unlashtirish zarurligini ko'rsatgan. O'zbekistonlik tadqiqotchilar (Raximova, 2020; Karimov, 2022) ham an'anaviy metodlarning boshlang'ich sinfda yetarlicha samarali emasligini qayd etgan.

Tadqiqot maqsadi: Ingliz tilini boshlang'ich sinflarda o'qitishda innovatsion metodlarning ta'lim samaradorligini eksperimental tekshirish.

Tadqiqot vazifalari:

1. Innovatsion (o'yinli, loyihaviy, kommunikativ) metodlar an'anaviy metodlarga nisbatan boshlang'ich sinf o'quvchilarining ingliz tili bilim darajasiga ta'sirini aniqlash.
2. Ushbu metodlar o'quvchilarning darsga bo'lgan qiziqishi va faolligiga ta'sir darajasini o'rganish.

O'qituvchilar va ota-onalar tomonidan ushbu metodlarga bildirilgan fikrlar va chiqarilgan xulosalarni o'rganish.

Gipoteza: Innovatsion metodlar qo'llaniladigan tajriba guruhi o'quvchilari an'anaviy metod bilan o'qitiladigan nazorat guruhiga nisbatan yuqori o'quv natijalariga, yuqori dars faolligi va til o'rganishga nisbatan ijobiy munosabatga ega bo'ladi.

Methods:Tadqiqot dizayni. Ushbu tadqiqotda kvazi-eksperimental (ikki guruhli oldin-keyin test) dizayn qo'llanildi. Tadqiqot 2025-yil sentabrdan dekabrgacha (16 hafta) davom etdi.

Ishtirokchilar. Tadqiqot Toshkent shahridagi 17-maktabning ikki parallel 3-sinfida o'tkazildi. Ishtirokchilarni tanlashda qulaylik (convenience sampling) usulidan foydalanildi.

- Tajriba guruhi (TG): 22 o'quvchi (11 qiz, 11 o'g'il; o'rtacha yosh 9,1)
- Nazorat guruhi (NG): 22 o'quvchi (10 qiz, 12 o'g'il; o'rtacha yosh 9,2)

Ikkala guruh ham kirish testida statistik jihatdan farqlanmadi ($t(42)=0,18$, $p=0,86$). Ota-onalardan tadqiqotda ishtirok etish uchun yozma rozilik olindi.

Tadqiqot vositalari.

1. *Bilim testi* – tadqiqotchilar tomonidan ishlab chiqilgan 20 topshiriq (5 ta lug'at, 5 ta grammatika, 5 ta tinglab tushunish, 5 ta oddiy yozma savolga javob). Testning ishonchliligi (Cronbach alpha) – 0,84.

2. *Kuzatuv varaqasi* – har bir darsda o'quvchilarning faolligi (5 balli shkala bo'yicha), topshiriqlarni bajarish vaqti va sifatini qayd etish.

3. *So'rovnoma* – o'qituvchilar ($n=5$) va ota-onalar ($n=44$) uchun alohida so'rovnomalar (Likert shkalasi).

4. *Intervyu* – har bir guruhdan 5 nafar o'quvchi bilan qisqa intervyu.

Intervensiya (tajriba dasturi). Tajriba guruhida ingliz tili darslari quyidagi metodlar asosida tashkil etildi:

- **O'yinli metodlar** – “Simon says”, “Bingo”, “Hot seat”, karta o'yinlari, jumboqlar. Har bir darsning 15-20 daqiqasi o'yinga ajratildi.

- **Rolli o'yinlar** – do'konda, kafeda, shifokorda, oilada muloqot vaziyatlari.

- **Loyiha ishlari** – “My family”, “My favourite toy”, “Animals” mavzularida kichik plakat yaratish va uni sinfda taqdim etish.

- **Qo‘shiqlar va she‘rlar** – mavzuga mos qo‘shiqlar (Super Simple Songs, Dream English) va qofiyalar.

- **Jismoniy harakatli mashqlar** – TPR (Total Physical Response) usuli.

Nazorat guruhida an’anaviy metod qo‘llanildi: yangi so‘zlar ro‘yxatini tarjima bilan yozish, grammatik qoidalarni tushuntirish, darslikdagi mashqlarni bajarish, matn o‘qish va tarjima qilish. Ikkala guruhda ham haftasiga 3 soat (45 minut) dars bo‘lib o‘tdi.

Ma’lumotlarni tahlil qilish. Ma’lumotlar SPSS 26.0 dasturida tahlil qilindi. Guruhlar ichidagi va guruhlararo farqlar uchun paired-samples va independent-samples t-test qo‘llanildi. Farqlar $p < 0,05$ darajasida statistik ahamiyatli deb qabul qilindi.

Results. Bilim testi natijalari. Kirish testida guruhlar o‘rtasida sezilarli farq yo‘q edi (TG: $M=54,3$, $SD=8,2$; NG: $M=54,1$, $SD=8,5$). 16 haftalik tajribadan so‘ng:

1-jadval.

Kirish va chiqish testlarining natijadorligi

Guruh	Kirish ($M \pm SD$)	Chiqish ($M \pm SD$)	Farq	t-qiyamat
Tajriba (TG)	$54,3 \pm 8,2$	$82,7 \pm 7,1$	+28,4	12,76
Nazorat (NG)	$54,1 \pm 8,5$	$63,2 \pm 8,9$	+9,1	4,21

Guruhlararo farq chiqish testida statistik ahamiyatli: $t(42)=7,83$, $p < 0,001$.

Testning alohida bo‘limlarida:

- **Lug‘at** (maksimal 25 ball): TG – 22,4; NG – 15,8
- **Grammatika** (25 ball): TG – 19,6; NG – 14,2
- **Tinglab tushunish** (25 ball): TG – 20,8; NG – 14,5
- **Yozma savollarga javob** (25 ball): TG – 19,9; NG – 18,7 (bu bo‘limda farq kichik – $p=0,09$)

Kuzatuv natijalari. Kuzatuv davomida tajriba guruhida o'quvchilarning darsdagi faolligi sezilarli darajada yuqori bo'ldi (5 balli tizimda: TG – o'rtacha 4,6; NG – 2,9). Tajriba guruhida:

- Darsning 85% vaqtida o'quvchilarning 80% dan ortig'i faol ishtirok etgan;
- O'quvchilarning so'z so'rash, javob berish, o'z fikrini bildirish holatlari NGga nisbatan 3 barobar ko'p bo'lgan;
- Darsga kechikish va darsni qoldirish darajasi TGda 2 marta past (8% ga nisbatan 3,5%).

So'rovnoma natijalari. *O'qituvchilar (n=5):*

- 92% (4 nafar) o'yinli metodlarni boshlang'ich sinflarda qo'llashni qo'llab-quvvatladi;
- 85% innovatsion metodlarning qo'llanilishi o'qituvchi uchun qo'shimcha tayyorgarlik talab qilishini ta'kidladi;
- Barcha o'qituvchilar ushbu metodlarni o'z amaliyotlarida qisman yoki to'liq joriy etishga tayyorligini bildirdi.

Ota-onalar (n=44):

- 78% bolalarining uyda ingliz tiliga qiziqishi ortganini qayd etdi;
- 65% bolalari maktabdan keyin ingliz tiliga oid qo'shiqlar kuylashini yoki o'yinlar o'ynashini aytdi;
- 12% esa innovatsion metodlar an'anaviy usullardan ko'ra "jiddiyroq" bo'lishi kerak degan fikrni bildirdi.

Intervyu natijalari (qisqacha). Tajriba guruhi o'quvchilari:

"Ingliz tili darsi eng yaxshi dars, chunki biz o'ynaymiz va qo'shiq aytamiz" (TG, qiz, 9 yosh) "Endi men do'konda ingliz tilida buyurtma berishni bilaman" (TG, o'g'il, 9 yosh)

Nazorat guruhi o'quvchilari:

"Darsda ko'p yozish kerak, ba'zida zerikarli" (NG, qiz, 9 yosh) "So'zlarni eslab qolish qiyin" (NG, o'g'il, 8 yosh)

Discussion. Ushbu tadqiqot natijalari boshlang'ich sinflarda ingliz tilini o'qitishda innovatsion metodlarning an'anaviy metodlarga nisbatan ancha samarali ekanligini

ko'rsatdi. Tajriba guruhidagi o'quvchilarning bilim ko'rsatkichlari nazorat guruhiga nisbatan 3 barobar yuqori o'sishga erishdi. Bu natijalar Cameron (2001) va Pinter (2017) kabi tadqiqotchilarning xulosalarini tasdiqlaydi.

Lug'at va tinglab tushunish bo'yicha yuqori natijalar TPR va o'yinli metodlar bilan izohlanadi. Bolalar jismoniy harakat va ko'rgazmali materiallar orqali so'zlarni kontekstda, mexanik yodlashsiz o'zlashtirgan. Rolli o'yinlar esa real muloqot vaziyatlarini yuzaga keltirib, tinglab tushunish ko'nikmasini rivojlantirgan.

Grammatikaga oid natijalarda tajriba guruhi ustunligi an'anaviy qoidalarni tushuntirishdan ko'ra, strukturalarni o'yin va muloqot ichida takrorlash samaradorligini ko'rsatadi. Ellis (2008) ham kommunikativ vazifalar ichida grammatik strukturalarni o'zlashtirish samaraliroq ekanligini ta'kidlagan.

Yozma topshiriqlarda farqning kichik bo'lishi ($p=0,09$) e'tiborga molik. Bu holat, ehtimol, 3 oylik tadqiqot yozma ko'nikmalarni rivojlantirish uchun yetarli bo'lmaganligi bilan izohlanadi. Yozma nutq ko'proq vaqt va tizimli mashq talab qiladi.

Faollik va motivatsiyaga ta'sir – tadqiqotning eng kuchli natijalaridan biri. Tajriba guruhida o'quvchilarning darsga qiziqishi, ixtiyoriy diqqat va o'z-o'ziga ishonchi sezilarli darajada yuqori bo'ldi. Bu Vygotskiyning (1978) “proksimal rivojlanish zonasi” nazariyasiga mos keladi – o'yin va loyiha faoliyati bolalarning hozirgi imkoniyatlaridan bir qadam oldinga chiqishiga yordam beradi.

O'qituvchilar va ota-onalar munosabati. O'qituvchilarning aksariyati innovatsion metodlarni qo'llab-quvvatlasa-da, qo'shimcha tayyorgarlik va materiallar tayyorlash muammo ekanligini ta'kidladi. Bu amaliyotga tatbiq etishda metodik qo'llanmalar va tayyor materiallar bazasini yaratish zarurligini ko'rsatadi. Ota-onalarning katta qismi ijobiy fikr bildirgan, biroq ozchilik an'anaviy “jiddiy” o'qitishni afzal ko'rgan – bu katta avlodning ta'limga bo'lgan qarashlari bilan bog'liq bo'lishi mumkin.

Kelgusi tadqiqotlarda kengroq namuna, uzoq muddatli kuzatuv va turli mintaqa maktablarini qamrab olish tavsiya etiladi. Shuningdek, raqamli o'yinlar va mobil ilovalarning samaradorligini o'rganish muhim yo'nalish hisoblanadi.

Conclusion. Ushbu tadqiqot ingliz tilini boshlang'ich sinflarda o'qitishda innovatsion metodlarning samaradorligini eksperimental ravishda isbotladi. Asosiy xulosalar:

1. O'yinli, rolli va loyihaviy metodlar an'anaviy metodlarga nisbatan bilim ko'rsatkichlarini (ayniqsa, lug'at va tinglab tushunish sohasida) sezilarli darajada oshiradi.
2. Innovatsion metodlar o'quvchilarning darsga qiziqishi, faolligi va til o'rganishga bo'lgan ijobiy munosabatini keskin yaxshilaydi.
3. O'qituvchilar va ota-onalarning aksariyati ushbu metodlarni qo'llab-quvvatlaydi, ammo o'qituvchilar qo'shimcha tayyorgarlik yukini e'tirof etadi.
4. Yozma ko'nikmalarni rivojlantirishda va uzoq muddatli samarada qo'shimcha tadqiqotlar zarur.

References

1. Cameron, L. (2001). *Teaching Languages to Young Learners*. Cambridge University Press.
2. Ellis, R. (2008). *The Study of Second Language Acquisition*. Oxford University Press.
3. Karimov, A. (2022). Boshlang'ich sinflarda ingliz tilini o'qitishning zamonaviy yondashuvlari. *Ta'lim va innovatsiyalar jurnali*, 3(2), 45-52.
4. Pinter, A. (2017). *Teaching Young Language Learners* (2nd ed.). Oxford University Press.
5. Raximova, D. (2020). O'yinli metodlarning boshlang'ich sinf o'quvchilarining chet tilini o'zlashtirishdagi roli. *Chet tillarni o'qitish metodikasi*, 1(1), 33-39.
6. Vygotsky, L. S. (1978). *Mind in Society: The Development of Higher Psychological Processes*. Harvard University Press.